

TALABALARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATINI OPTIMALLASHTIRISHNING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

Raxmanova D.U.

*Chirchiq davlat Pedagogika universiteti Pedagogika fakulteti
Psixologiya kafedراسi katta o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: motivatsiya, bilish jarayonlari, shaxsiy sifatlar, psixologik holatlar, o'qishga ichki va tashqi motivatsiya, bilish ehtiyoji, bilimga qiziqish, o'z-o'zini rivojlantirish, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, yangi bilimlarni o'zlashtirish, muammolarni hal qilish, ijodiy fikrlash, mustaqillik, ijodkorlik, mantiqiylik, tashabbuskorlik, mas'uliyat, ruhiy sog'liq, emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik, samarali o'zlashtirish, ijodiy yondashuv.

Ключевые слова: мотивация, познавательные процессы, личностные качества, психологические состояния, внутренняя и внешняя мотивация к учебе, потребность в знаниях, интерес к знаниям, саморазвитие, восприятие, внимание, память, мышление, приобретение новых знаний, решение задач, творческое мышление, самостоятельность, креативность, рациональность, инициативность, ответственность, психическое здоровье, эмоциональная устойчивость, стрессоустойчивость, эффективное обучение, творческий подход.

Key words: motivation, cognitive processes, personal qualities, psychological states, internal and external motivation to study, the need for knowledge, interest in knowledge, self-development, perception, attention, memory, thinking, acquiring new knowledge, problem solving doing, creative thinking, independence, creativity, rationality, initiative, responsibility, mental health, emotional stability, stress resistance, effective learning, creative approach.

Резюме:

Ushbu maqolada talabalarning intellektual faoliyatini optimallashtirishning asosiy psixologik omillari yoritilgan.

Резюме:

В данной статье описаны основные психологические факторы оптимизации интеллектуальной деятельности студентов.

Summary:

This article describes the main psychological factors of optimizing students' intellectual activity.

Kirish. Ko'p asrlar davomida, turli davrlarda intellekt muammosi ko'plab tadqiqotchilar va mutafakkirlarning e'tiborini o'ziga tortib kelgan. Uning ko'rinishlari turli-tuman va bir ma'noli emas, strukturasi esa har xil omillar majmuasidan iborat bo'lib, bu uni tushunishga bo'lgan turli xil yondoshuvlarga

asos bo'lad. Dastlab u fikrlashga, masalalarni yecha olish qobiliyatiga o'xshatiladi, oqibatda shaxsiy moslashuvchanlik qobiliyatiga borib taqaladi.

Talabalarining intellektual faoliyatini optimallashtirishda quyidagi psixologik omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Motivatsiya. Talabalarining o'qishga, bilim olishga bo'lgan ichki va tashqi motivatsiyasi ularning intellektual faoliyatini yuksaltiradi. Motivatsiya talabalarda bilish ehtiyojini, bilimga bo'lgan qiziqishni, o'z-o'zini rivojlantirish intilishini shakllantiradi.

2. Bilish jarayonlari. Talabalarining idrok, diqqat, xotira, tafakkur kabi bilish jarayonlarining rivojlanganligi ularning intellektual faoliyatini samarali tashkil etishga imkon beradi. Bu jarayonlarning yaxshi rivojlanganligi talabalarga yangi bilimlarni tez va samarali o'zlashtirishga, muammolarni mustaqil hal qilishga, ijodiy fikrlashga yordam beradi.

3. Shaxsiy sifatlar. Talabalarining mustaqillik, ijodkorlik, mantiqiylik, tashabbuskorlik, mas'uliyatlilik kabi sifatleri ularning intellektual faoliyatini yuksaltiradi. Bu sifatlar talabalarga o'z-o'zini boshqarish, o'z-o'zini rivojlantirish, ijodiy yondashish imkonini beradi.

4. Psixologik holatlar. Talabalarining ruhiy sog'ligi, emotsional barqarorligi, stressga chidamliligi ularning intellektual faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi. Ruhiy sog'lom va emotsional jihatdan barqaror talabalar bilimlarni samarali o'zlashtiradi, muammolarni hal qilishda ijodiy yondashadi.

Talabalarining motivatsiyasini oshirish uchun quyidagi strategiyalarni qo'llash mumkin:

1. "Ichki motivatsiyani rivojlantirish":

- Talabalarining o'qishga, bilim olishga bo'lgan ichki qiziqishini oshirish
- Ularning o'z-o'zini rivojlantirish intilishlarini qo'llab-quvvatlash
- Maqsadlar qo'yish va ularni amalga oshirish uchun yordam berish

2. "Tashqi motivatsiyani rag'batlantirish":

- Talabalarni mukofotlar, e'tiborlar, maqtovlar orqali rag'batlantirish
- Ularning yutuqlari va hissalarini doimiy ravishda e'tirof etish
- Talabalardan minnatdorchilik va hurmat ko'rsatishni so'rash

3. "O'qituvchilar tomonidan ilhom berish":

- O'qituvchilarning o'z-o'zini rag'batlantirishi va ilhomlanishi
- O'qituvchilarning talabalar hayotiga qilgan ta'sirini eslatib turish
- Ilhomlovchi kitoblar, suhbatlar va iqtiboslardan foydalanish

4. "Ijtimoiy-emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash":

- Talabalarining boshqa odamlarni tushunish qobiliyatini rivojlantirish.
- Murakkab his-tuyg'ularni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish.
- Stressli vaziyatlarni engib o'tish strategiyalarini taklif qilish.

Talabalarning ichki motivatsiyasini oshirish uchun quyidagi amaliyotlar qo'llanilishi mumkin:

1. "Maqsadlar qo'yish va ularni amalga oshirish":
 - Talabalarni o'z maqsadlarini aniq belgilashga undash
 - Ularning maqsadlarga erishish yo'llarini rejalashtirish va amalga oshirishlariga yordam berish
 - Maqsadlarga erishish jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish
2. "Mustaqil o'rganishni rag'batlantirish":
 - Talabalarni o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga undash
 - Ularning qiziqishlariga mos mavzular bo'yicha mustaqil izlanishlarini rag'batlantirish
 - Mustaqil o'rganish jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish
3. "Muammoli vaziyatlarni yechish":
 - Talabalarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga jalb qilish
 - Ularning muammolarni mustaqil yechish ko'nikmalarini rivojlantirish
 - Muammolarni yechish jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish
4. "Ijobiy qaytarilish va rag'batlantirish":
 - Talabalarning yutuqlari va hissalarini doimiy e'tirof etish
 - Ularni mukofotlar, e'tiborlar, maqtovlar orqali rag'batlantirish

Talabalarning ichki motivatsiyasini oshirish uchun qo'llaniladigan amaliyotlarni sinfda quyidagicha amalga oshirish mumkin:

1. "Maqsadlar qo'yish va ularni amalga oshirish":
 - Talabalarni o'z maqsadlarini aniq belgilashga undash. Buning uchun ularni maqsadlar qo'yish bo'yicha seminarlar o'tkazish, namunalar ko'rsatish mumkin.
 - Ularning maqsadlarga erishish yo'llarini rejalashtirish va amalga oshirishlariga yordam berish. Buning uchun ularni guruh bo'lib ishlashga jalb qilish, individual rejalalar tuzishga undash mumkin.
 - Maqsadlarga erishish jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish. Buning uchun ularning kichik yutuqlarini e'tirof etish, rag'batlantiruvchi so'zlar aytilish, mukofotlar berish mumkin.
2. "Mustaqil o'rganishni rag'batlantirish":
 - Talabalarni o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga undash. Buning uchun ularni mustaqil loyihalar, tadqiqotlar olib borishga jalb qilish mumkin.

- Ularning qiziqishlariga mos mavzular bo'yicha mustaqil izlanishlarini rag'batlantirish. Buning uchun ularni qiziqtirgan mavzular bo'yicha mustaqil ishlar bajarishga undash, kerakli resurslarni taqdim etish mumkin.
3. "Muammoli vaziyatlarni yechish":

- Talabalarni real hayotdagi muammolarni hal qilishga jalb qilish. Buning uchun ularni guruh bo'lib ishlashga undash, real hayotdagi muammolarni tahlil qilish va yechish usullarini o'rgatish mumkin.
- Ularning muammolarni mustaqil yechish ko'nikmalarini rivojlantirish. Buning uchun ularni muammolarni mustaqil tahlil qilish, yechimlar izlash va taqdim etishga undash mumkin.
- Muammolarni yechish jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish. Buning uchun ularning kichik yutuqlarini e'tirof etish, rag'batlantiruvchi so'zlar aytish, mukofotlar berish mumkin.

4. "Ijobiy qaytarilish va rag'batlantirish":

- Talabalarning yutuqlari va hissalarini doimiy e'tirof etish. Buning uchun ularning kichik yutuqlarini e'tirof etish, rag'batlantiruvchi so'zlar aytish, mukofotlar berish mumkin.
- Ularni mukofotlar, e'tiborlar, maqtovlar orqali rag'batlantirish. Buning uchun ularning yutuqlarini e'tirof etish, mukofotlar berish, maqtovlar aytish mumkin.

Ushbu amaliyotlarni sinfda qo'llash uchun o'qituvchilar talabalarning yoshi, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olishlari kerak. Shuningdek, bu amaliyotlarni dars jarayonida, sinfdan tashqari faoliyatlarda va individual suhbatlarda qo'llash mumkin.

Xulosa qilib aytganda, talabalarning intellektual faoliyatini optimallashtirishda ularning motivatsiyasi, bilish jarayonlari, shaxsiy sifatleri va psixologik holatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Abduqodirov, A.A. Talabalarning intellektual faoliyatini rivojlantirish omillari. O'zbekiston Milliy universiteti axborotnomasi, 1(47), 2018, 45-50.
2. Karimova, V.M. Talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish usullari. Xalq ta'limi, 3, 2020, 78-84.
3. Mirzaev, S.S. Talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish. Pedagogika, 2(98), 2021, 35-41.
4. Nishonova, Z.T. Talabalarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish. Xalq ta'limi, 4,2019, 67-72.
5. Raxmatov, A.R. Talabalarning intellektual salohiyatini oshirish omillari. O'zbekiston Milliy universiteti axborotnomasi, 2(42),2017, 55-60.
6. Saidov, M.X. Talabalarning bilish faolligini rag'batlantirish usullari. Xalq ta'limi, 1, 2018, 84-89.
7. Xoliqov, A.N. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Pedagogika, 1(95), 2020, 28-34.
8. Yusupov, U.I. Talabalarning intellektual faoliyatini tashkil etish texnologiyalari. O'zbekiston Milliy universiteti axborotnomasi, 3(50), 2019, 40-46.